ARCHEOLOGISCHE EVALUATIE VAN HET BODEMARCHIEF TER HOOGTE VAN DE MEENSEWEG 152B TE IEPER

PROGRAMMA VAN MAATREGELEN

ABO Archeologische Rapporten 523

Rapport opgemaakt door: Maarten Praet

ABO

Derbystraat 51

9051 Gent

oktober 2017

Dossiernr. 22635.R.01

Projectcode OE: 2017I213

Gent

1.1 ADMINISTRATIEVE GEGEVENS

Projectcode	Onroerend Erfgoed: 2017I213
ISSN-nummer	2406-3940
Erkend Archeoloog	ABO nv
Erkenningsnummer	OE/ERK/Archeoloog/2017/00167
Naam + adres onderzoeksgebied	
• straat + nr.:	Meenseweg 152B
• postcode :	8900
• fusiegemeente :	Ieper
• land :	België
Lambertcoördinaten (EPSG:31370)	N: 47227,764 / 171867,275 O: 47268,387 / 171858,723 Z: 47195,266 / 171751,392 W: 47194,411 / 171855,302
Kadaster	
• Gemeente :	Ieper
• Afdeling :	1
• Sectie :	C
• Percelen :	85r, 85s
Onderzoekstermijn	Oktober 2017
Thesauri	Bureauonderzoek, Ieper, Eerste Wereldoorlog (WO I),

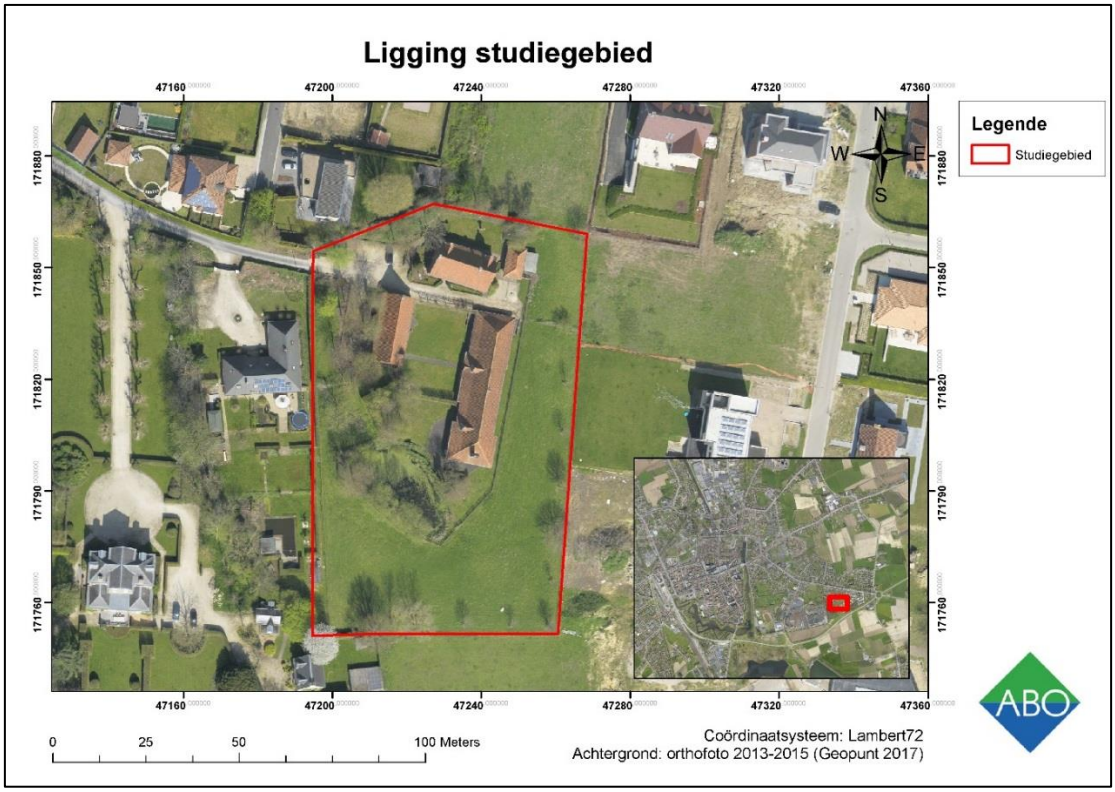
1.2 WETTELIJK KADER

Deze archeologienota kwam tot stand in opdracht van de opdrachtgever naar aanleiding van het verbouwen van een eengezinswoning en het herbestemmen van een bestaande constructie tot zwembad.

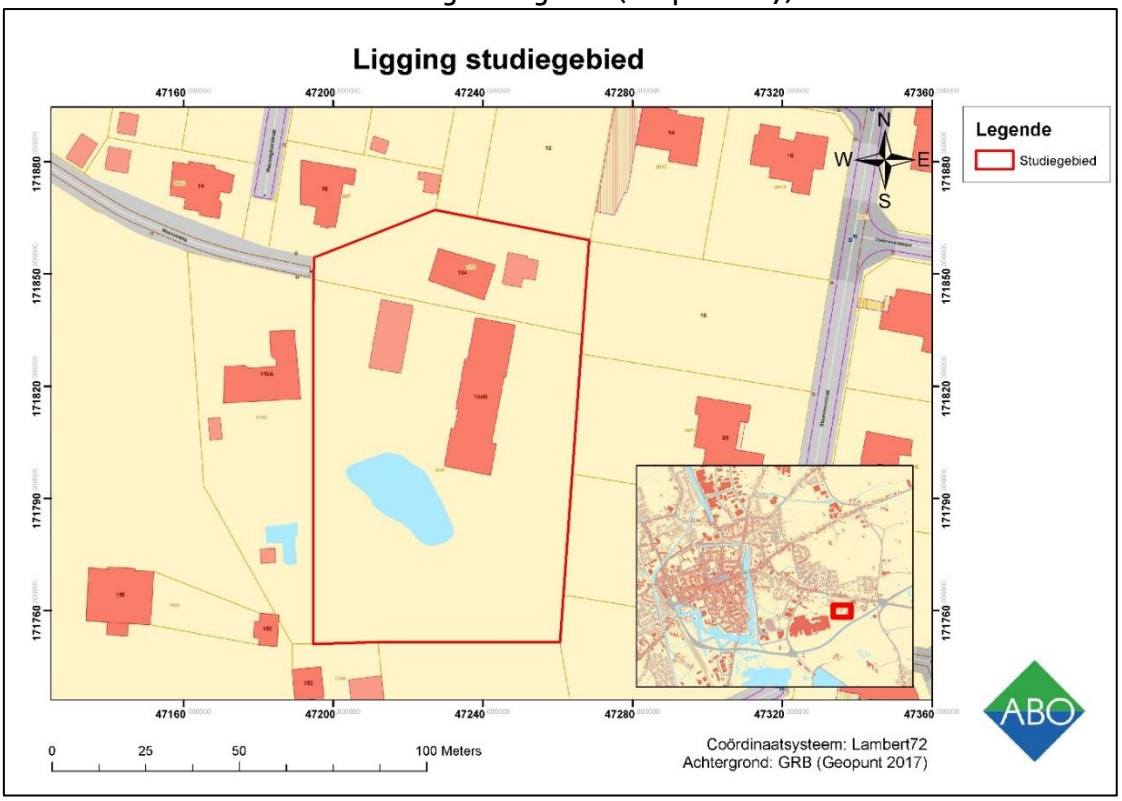
Doordat de oppervlakte van de percelen waarop deze ingreep betrekking heeft de grens van 3.000m² overschrijdt (7.727m²) en de ingreep in de bodem de grens van 1.000m² overschrijdt buiten een archeologische zone (1.471m²), moet er in het kader van het nieuwe Onroerend Erfgoeddecreet voorafgaand aan een bouwvergunning, een archeologienota worden opgemaakt om het archeologisch potentieel te evalueren (art. 5.4.1. Onroerend Erfgoeddecreet).Hierbij wordt bijgevolg een archeologienota opgemaakt op basis van bureauonderzoek.

1.3 AFBAKENING STUDIEGEBIED

Het onderzoeksgebied is gelegen op afdeling 1, sectie C, percelen 85s en 85r te Ieper. De bedreigde zone bevindt zich in het noordoostelijk deel van het studiegebied.

Figuur 1: Ligging studiegebied. Orthofotomozaïek (grootschalige winteropnamen, kleur 2013-2015) met aanduiding studiegebied (Geopunt 2017)

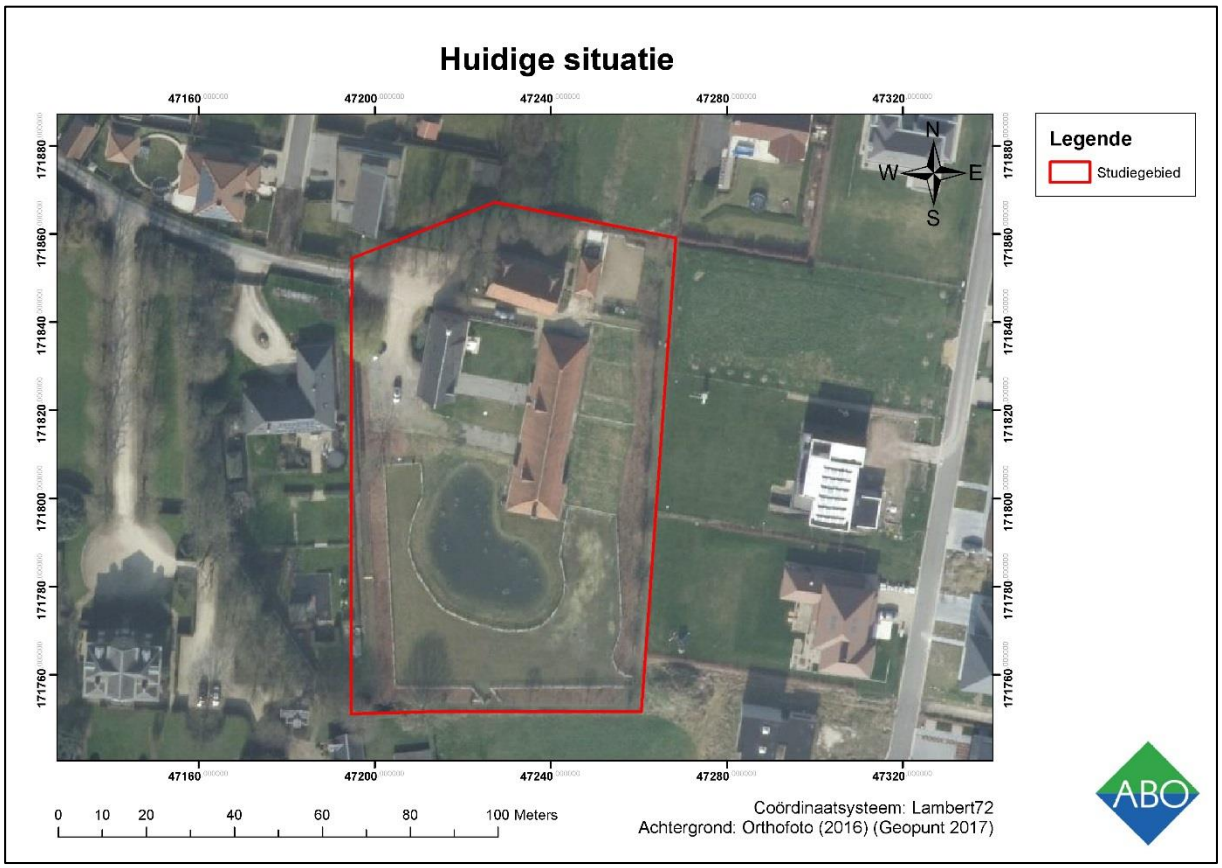

Figuur 2: Ligging studiegebied. GRB met aanduiding studiegebied (Geopunt 2017)

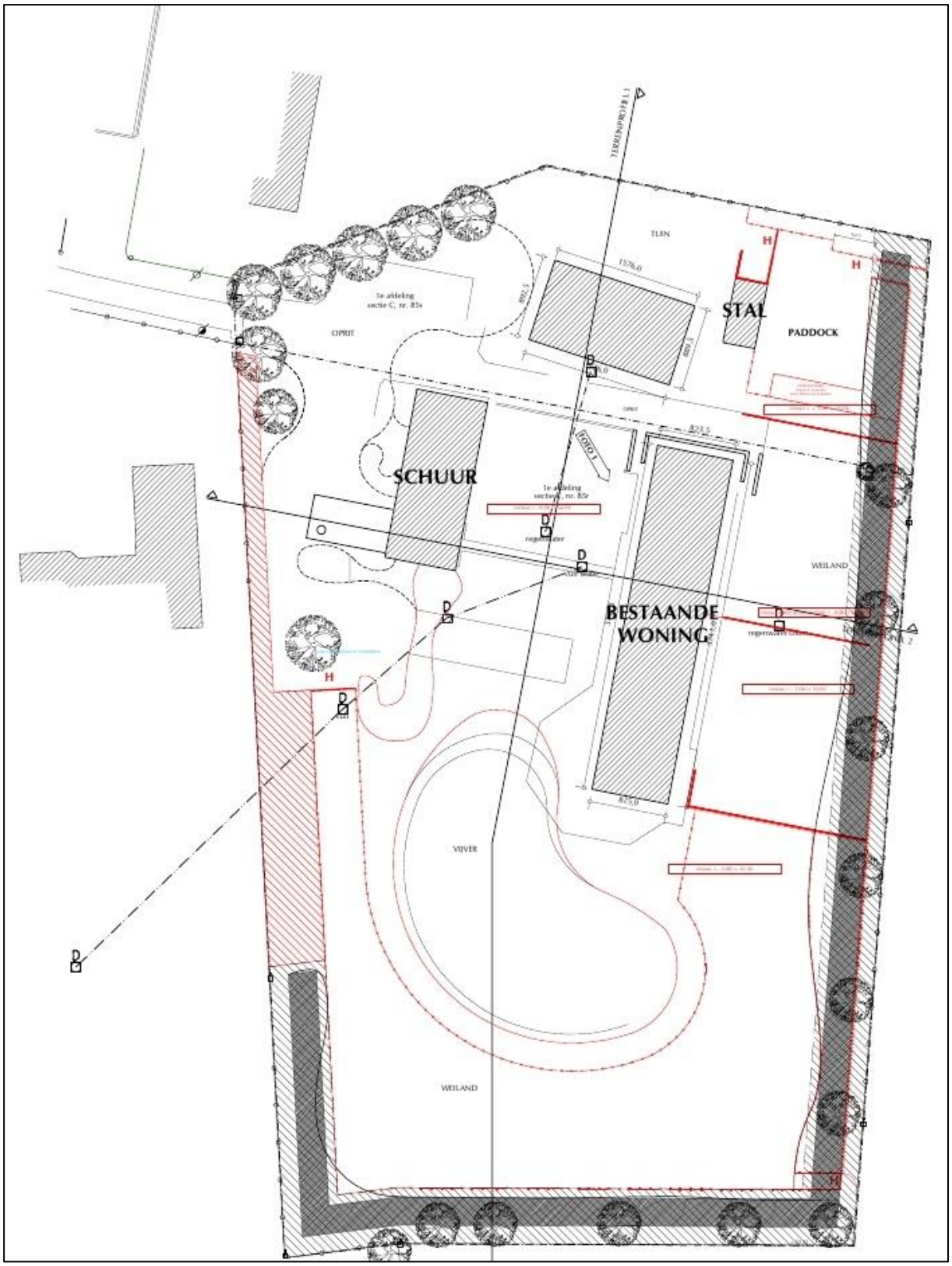
1.4 AARD VAN DE BEDREIGING

1.4.1 HUIDIGE SITUATIE

Het terrein bestaat uit drie gebouwen – waaronder een woning en een schuur - alsook een kleine stal in het noorden van het studiegebied. In het zuiden is een vijver gelegen. Uit de snedes is af te leiden dat er geen kelder aanwezig is. Er kan ook worden aangenomen dat de funderingen beperkt zijn in de diepte.

Figuur 4: Huidige situatie - Orthofotomozaïek (grootschalige zomeropnamen, kleur 2016) met aanduiding studiegebied (rood) (bron: Geopunt 2017)

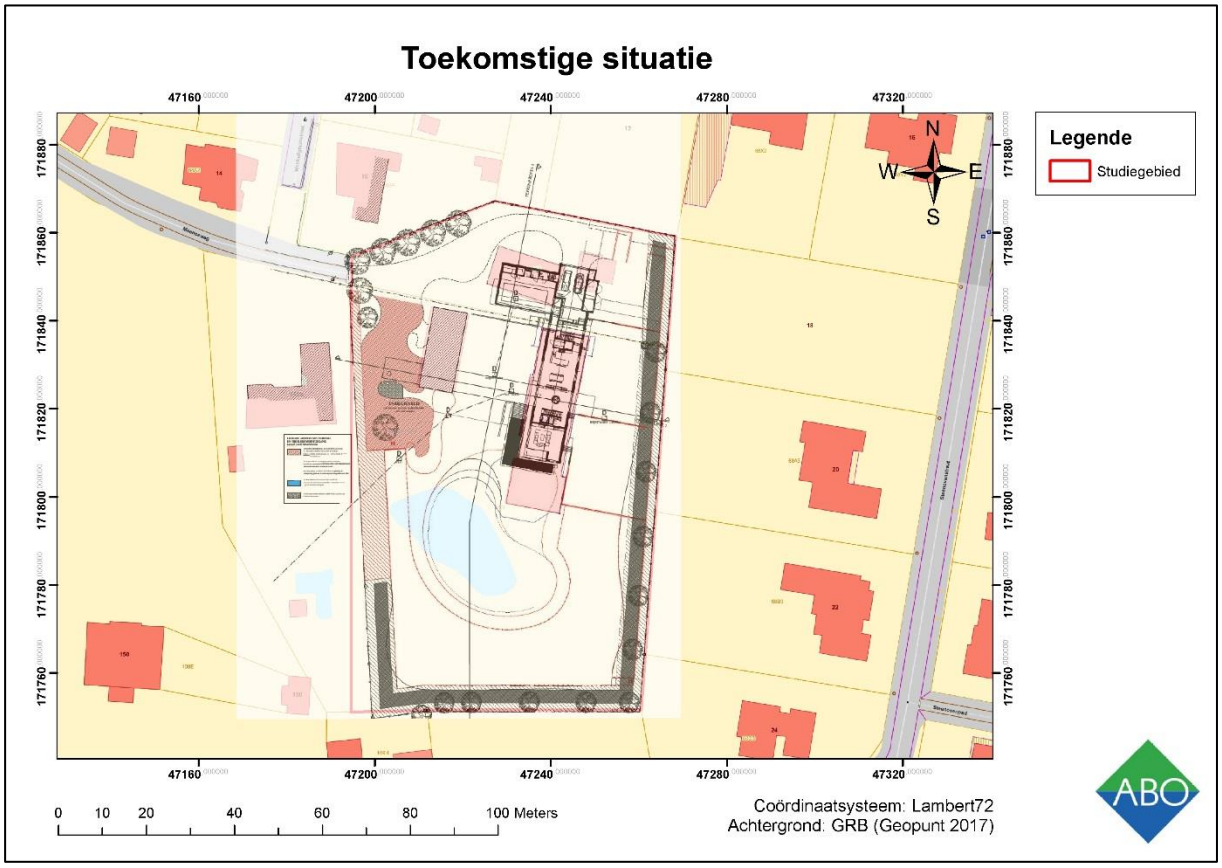

Figuur: Bestaande situatie (opdrachtgever 2017)

1.5 TOEKOMSTIGE SITUATIE[1]

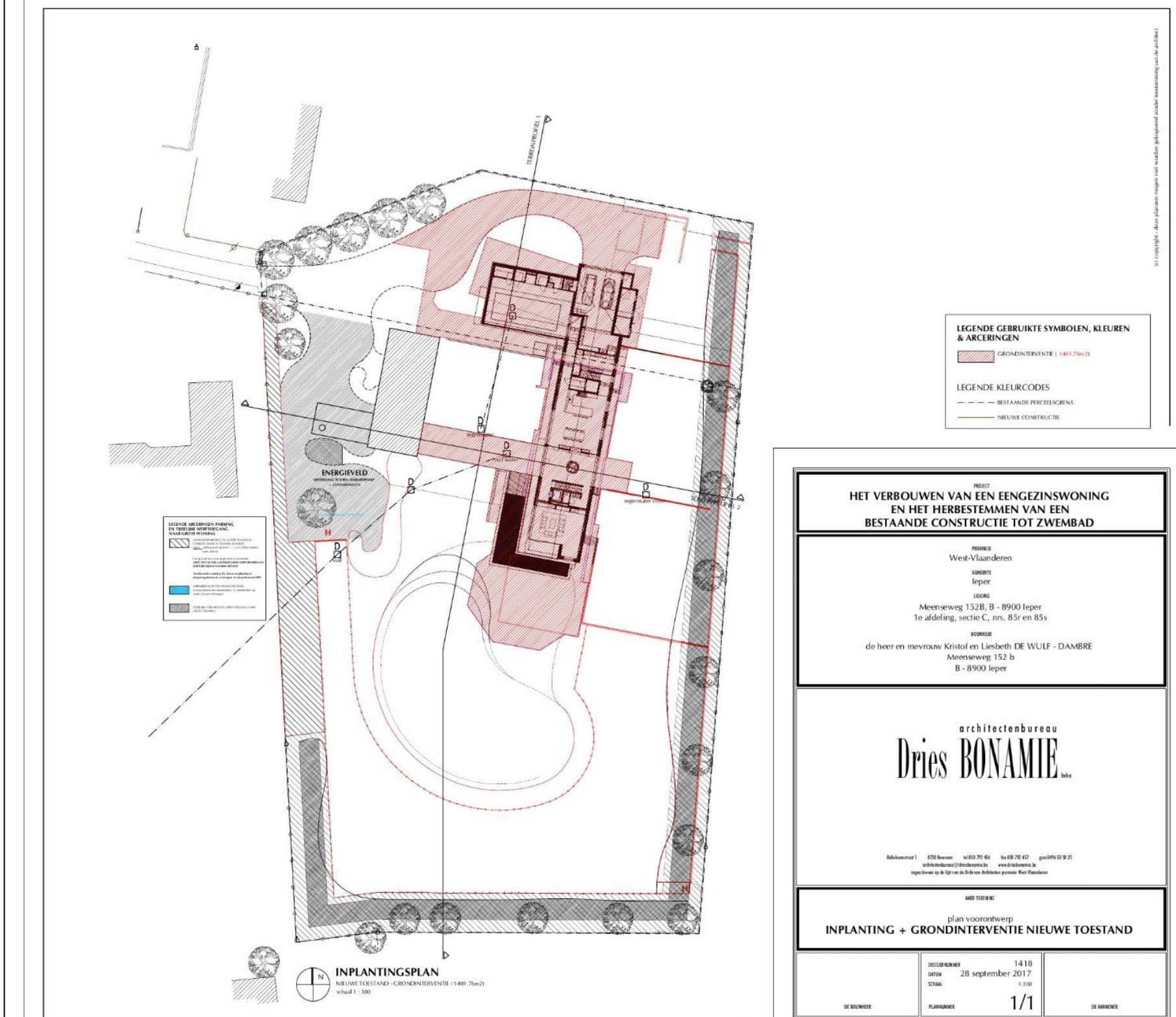
De geplande werken bestaan uit het verbouwen van de woning, de aanleg van een zwembad op de locatie van het noordelijke gebouw en een bovengrondse garage. Dit bestaat uit een noord-zuid vleugel en een oost-west vleugel die samen een L-vormig geheel vormen. Het meest zuidelijke deel van de noord-zuid vleugel wordt van een kelder voorzien, tot op een uitgravingsdiepte van ca. -2.75m-mv. Deze maximale uitgravingsdiepte is hetzelfde voor de oost-west georiënteerde vleugel. Dit omvat ook het zwembad dat tot op -1.5m-mv zal worden aangelegd. Het complex wordt voorzien van een algemene funderingsplaat.

Daarnaast zullen ook verhardingen worden aangelegd, met name in het noorden van het studiegebied. Net ten zuiden van de noord-zuid vleugel wordt een terras aangelegd. De maximale uitgravingsdiepte van deze verhardingen wordt op ca. -0.40m-mv berekend.

Figuur 5: Toekomstige situatie gebaseerd op plannen van de opdrachtgever aangeduid op het GRB (Geopunt 2017)

[1] De oorspronkelijke plannen en snedes zullen apart in de bijlage worden toegevoegd voor een optimale leesbaarheid.

Figuur 6: Bouwplannen van de toekomstige situatie (opdrachtgever 2017)

1.6 GEMOTIVEERD ADVIES

Op basis van het archeologisch, historisch, cartografisch en landschappelijke onderzoek (hfst. 3 en 4) worden er archeologische sporen en/of vondsten verwacht uit de Eerste Wereldoorlog. De aan- of afwezigheid van relevante archeologische sporen kon echter niet worden vastgesteld noch worden uitgesloten op basis van bureauonderzoek. Een onderzoek met ingreep in de bodem is bijgevolg noodzakelijk. In dit uitzonderlijk geval wordt gebruik gemaakt van de uitzonderingsprocedure met een gemotiveerde advisering en motivering (Cf. art. 5.4.5 Onroerend Erfgoeddecreet, art. 5.1.2 van de Code Van Goede Praktijk):

Zoals vermeld in artikel 5.4.5 van het Onroerend Erfgoed decreet is het:

"…in uitzonderlijke gevallen niet mogelijk of opportuun om reeds ingrepen uit te voeren op het terrein. Daarom kan de erkende archeoloog uitzonderlijk voorstellen het archeologisch onderzoek met ingreep in de bodem pas uit te voeren na het verkrijgen van de vergunning." (art. 5.4.5 Onroerend Erfgoed Decreet 2016)

Bijvoorbeeld wanneer het:

*…onmogelijk is om het terrein te onderzoeken wanneer dit **nog bebouwd is** of de initiatiefnemer nog niet de zakelijkrechthouder is, of de ingrepen plaatsvinden in een waardevol gebied waar eerst andere sectorale afwegingen gemaakt dienen te worden.*

Het terrein in kwestie is nog bebouwd. Dit heeft als gevolg dat een onderzoek met ingreep in de bodem op het terrein momenteel niet mogelijk is. Bijgevolg zal het archeologisch onderzoek met ingreep in de bodem moeten plaatsvinden in **uitgesteld traject**.

Een vervolgonderzoek wordt bijgevolg aangeraden om volgende redenen:

1) Op basis van militaire luchtfoto's uit 1918 wordt een loopgraaf verwacht die het studiegebied volgens een noord-zuid-as doorsnijdt.

2) De ligging nabij de Hellfire Corner, een felbevochten positie tijdens de Eerste Wereldoorlog, duidt op een hoge kans op het aantreffen van munitie. De militaire luchtfoto's tonen dan ook dat het terrein zwaar getroffen is. Dit werd eveneens aangetoond door het archeologisch onderzoek in de nabije omgeving.

Het archeologisch onderzoek zal bestaan uit een prospectie met ingreep in de bodem in de vorm van proefsleuven. Deze prospectie zal plaatsvinden **na het slopen van de aanwezige gebouwen.**

2 PROSPECTIE MET INGREEP IN DE BODEM

2.1 AFWEGING STRATEGIE

Een grondige landschappelijke en archeologische analyse wijst uit dat er ter hoogte van het terrein sporen en/of vondsten te verwachten zijn uit de Eerste Wereldoorlog.

Rekening houdend met de aard van de te verwachten resten, wordt er geopteerd voor een prospectie met ingreep in de bodem in de vorm van een tweetal proefsleuven. Op deze manier krijgen we snel een terreindekkend overzicht in de spreiding, aard, datering en bewaring van de aanwezige sporen en de aanwezige verstoring.

Er werd hierbij niet gekozen voor landschappelijk boren noch geofysische prospectie. Deze methoden zijn weliswaar uitstekend geschikt om landschappelijke informatie te genereren maar deze informatie kon reeds afgeleid worden uit de resultaten van het archeologisch onderzoek met ingreep in de bodem in de nabije omgeving. De methoden geven bovendien geen enkel inzicht in de aard en datering noch in de bewaringstoestand van de sporen.

Er werd eveneens niet gekozen voor verkennende of waarderende boringen. Hoewel deze methoden waardevol kunnen zijn voor het lokaliseren van prehistorische sites, zijn deze methoden minder waardevol binnen de context van een WO I site. Zo kan slechts weinig informatie verzameld voor perioden na de steentijden en kunnen er geen bodemsporen worden gedetecteerd. De methoden geven bovendien geen enkel inzicht in de aard en datering noch in de bewaringstoestand van de sporen.

Er werd ook niet gekozen voor de aanleg van profielputten of proefputten Deze methoden zijn uitermate geschikt om een complexe verticale stratigrafie optimaal te analyseren. De aard en de spreiding van de sporen wijzen echter niet op een complexe stratigrafie, aangezien de situatie op cartografische bronnen vrijwel continu onveranderd is gebleven ter hoogte van het studiegebied.

2.2 ONDERZOEKSVRAGEN EN DOEL

Tijdens het proefsleuvenonderzoek wordt gepoogd een beperkt maar representatief deel van het terrein te onderzoeken (12,5%). Op die manier wordt het mogelijk uitspraken te doen over de archeologische waarden van het volledige terrein.

Het doel van dit onderzoek zal succesvol zijn bereikt als op basis van een representatieve sampling (de facto 12.5% oppervlakte) van het terrein door middel van proefsleuven voor het volledige terrein volgende onderzoeksvragen zijn beantwoord:

- Zijn er nog archeologische resten uit de Eerste Wereldoorlog aanwezig? Indien ja, wat is de interpretatie en datering van deze resten?
- Wat is de bewaringstoestand van de aangetroffen archeologische sporen en/of structuren? In welke mate heeft de verwoesting tijdens de Eerste Wereldoorlog de sporen en/of structuren vernietigd of aangetast?
- Zijn er lichamen uit de Eerste Wereldoorlog aangetroffen? Indien ja, kunnen deze geïdentificeerd worden en/of kan de nationaliteit bepaald worden?
- Is er nog munitie aanwezig? Indien ja, welk type van munitie werd er aangetroffen en welke nationaliteit maakte hier gebruik van?

- Zijn er oudere vondsten, sporen en/of structuren dan de Eerste Wereldoorlog aanwezig?
- Stemmen de resultaten van het proefsleuvenonderzoek overeen met de resultaten van de bureaustudie?
- Tot op welke diepte is het bodemarchief verstoord?
- Kan er een link gelegd worden met andere opgravingen en vondsten in de regio?
- Uit welke periodes dateren de archeologische sporen en/of vondsten?
- Welke zones komen in aanmerking voor vervolgonderzoek?

Op basis van de antwoorden op de onderzoeksvragen zal de erkend archeoloog eventueel verder onderzoek sturen.

2.3 STRATEGIE

De sleuven worden aangelegd volgens de Code van Goede Praktijk (CGP 8.6.) binnen een op maat gemaakt plan. De sleuven (87m²) zullen dwars op de verwachte structuren worden aangelegd. In dit geval is de enige verwachte structuur een noord-zuid georiënteerde loopgraaf. Om deze loopgraaf aan te kunnen snijden – binnen de zone van geplande bodemingrepen – volstaan twee sleuven. De bodemingreep van de geplande werken zal het diepst gaan ter hoogte van het noordwestelijke gebouw en oostelijke gebouw (ca. -2.75m-mv). De zuidelijke sleuf omvat in het westen voornamelijk geplande verhardingen, waardoor de sleuf niet dieper zal gegraven worden dan de geplande bodemingrepen (ca. -0.40m-mv). Het oostelijk deel van de zuidelijke sleuf kan eventueel uitgebreid worden met een kijkvenster onder de bestaande woning. Op deze manier zal er minimaal ingegrepen worden in de bodem, met een maximale kenniswinst. Een derde sleuf onder het oostelijke gebouw zou enerzijds onnodig destructief zijn en zou anderzijds de verwachte structuren parallel aansnijden, in plaats van dwars. Een extra sleuf aanleggen ter hoogte van het zuidelijke terras zou eveneens een additionele kost betekenen, aangezien dit geen kennisvermeerdering biedt ten opzichte van het voorgestelde sleuvenplan. Met name vanwege de beperkte diepte van de geplande bodemingreep (ca. -0.40m-mv).

Op basis van de bureaustudie, wordt veel munitie verwacht. Ten gevolge hiervan, dienen extra veiligheidsmaatregelen genomen worden. Zo zal tijdens het uitgraven van de proefsleuven een CTE-deskundige op het terrein aanwezig zijn om de munitie te benaderen onder begeleiding van een erkend archeoloog, waarna alle archeologische sporen conform de CGP kunnen geregistreerd worden. Op deze manier wordt een maximale veiligheid gegarandeerd en kan de munitie binnen een archeologische context geplaatst worden. Deze CTE-deskundige dient steeds aanwezig te zijn wanneer een ingreep in de bodem plaatsvindt, zodat de munitie geïdentificeerd en geïsoleerd kan worden conform de richtlijnen.

De sleuf wordt aangelegd tot op het hoogst gelegen archeologisch vlak. Hierbij wordt een kraan met tandeloze kraanbak (bakbreedte 1.8m), begeleid door een erkend archeoloog. Deze zal er tevens op toezien dat aangetroffen sporen worden geregistreerd conform CGP teneinde zoveel mogelijk informatie omtrent aard en datering te extraheren.

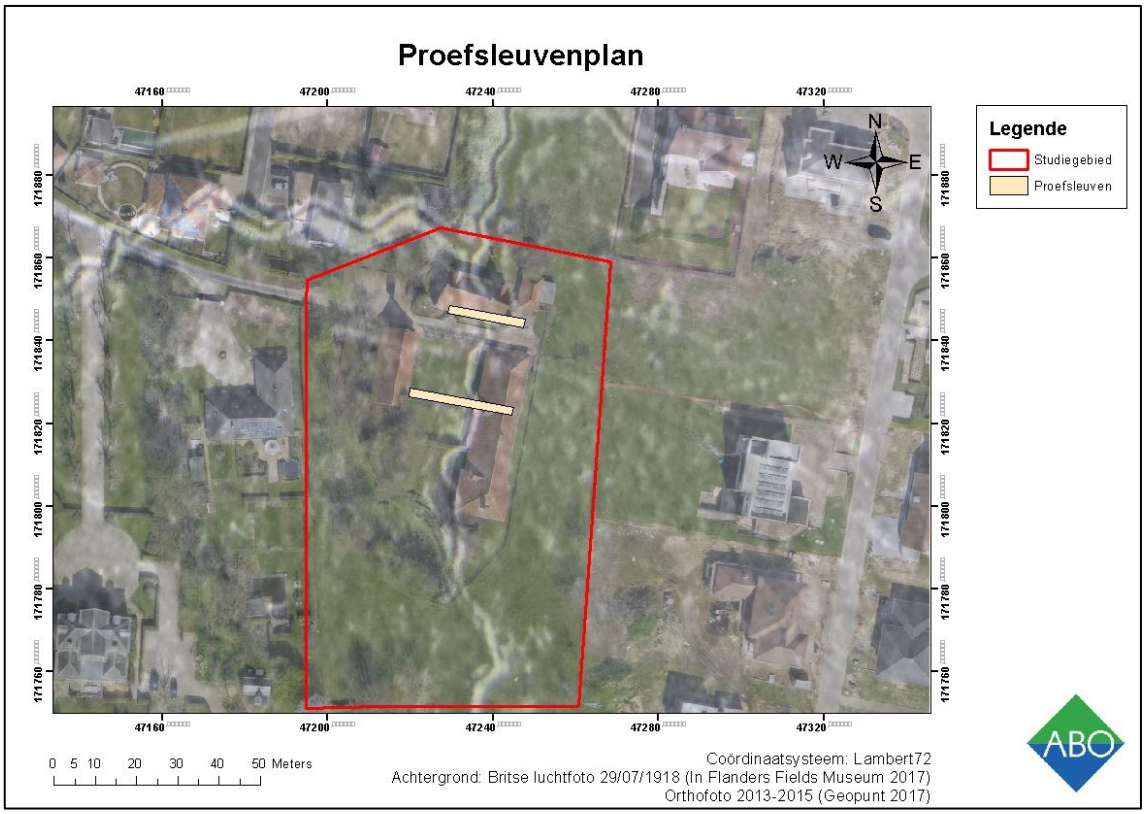
De sleuven zullen een breedte van 2m hebben en op een tussenafstand van 15m worden geplaatst (middelpunt tot middelpunt). Waar nodig zullen deze aangevuld worden met kijkvensters zodat een goed overzicht verkregen wordt van aangetroffen sporen. Op die manier wordt een conventionele dekkingsgraad van 12.5% bereikt met ca. 10% sleuven en 2,5% kijkvensters (conform CGP).

De sleuven zullen opgeschaafd worden om een duidelijk inzicht in de horizontale spreiding van de sporen te verkrijgen. Vervolgens zal het grondplan worden opgemeten en later ingetekend worden in GIS. Alle aangetroffen sporen zullen genummerd, ingemeten, gecoupeerd en ingetekend worden (conform CGP).

Alle aangetroffen sporen en structuren worden geregistreerd overeenkomstig de bepalingen van de CGP. De aanleg van de proefsleuven gebeurt met een kraan met tandeloze dieplepelbak, onder begeleiding van een erkende archeoloog. Hier wordt rekening gehouden met veiligheid.

Alle putwandprofielen worden opgeschoond en het meest relevante profiel wordt geregistreerd overeenkomstig de CGP, teneinde zoveel mogelijk informatie omtrent de aard, bewaring, stratigrafie en datering te bekomen.

Zowel het veldwerk als de verwerking en rapportage van de hierboven beschreven methode dienen te voldoen aan de methodiek zoals beschreven in de Code van Goede Praktijk. Het onderzoeksdoel is succesvol bereikt indien de vraagstelling kan beantwoord worden.

Figuur 5: Proefsleuvenplan aangeduid op een historische luchtfoto (29/07/1918) en een orthofotomozaïek (grootschalige zomeropnames, kleur, 2013-2015) (Geopunt 2017)

2.4 VOORZIENE AFWIJKINGEN TEN AANZIEN VAN DE CODE GOEDE PRAKTIJK

Er is geen afwijking ten aanzien van de Code Goede Praktijk voorzien.

2.5 COMPETENTIES UITVOERDERS

In het kader van het proefsleuvenonderzoek dient het team te bestaan uit minstens 2 archeologen waarbij minstens één van de uitvoerende archeologen ten minste 220 werkdagen veldervaring heeft met wereldoorlog sites en munitie en beide beschikken over minstens 20

werkdagen veldervaring wat betreft proefsleuvenonderzoek. Gedurende het veldwerk dient een aardkundige op afroep beschikbaar te zijn op het terrein.

De aardkundige moet beschikken over aantoonbare ervaring met zand(leem)bodems. Daarnaast dient ook een CTE-deskundige steeds aanwezig zijn op het terrein indien er veel munitie wordt aangetroffen. Dit kan reeds afgeleid worden uit het geofysisch onderzoek. Indien blijkt dat slechts weinig munitie aanwezig is, dient de CTE-deskundige op afroep beschikbaar te zijn. De CTE-deskundige moet beschikken over aantoonbare ervaring met (toxische) munitie uit de Eerste Wereldoorlog.

Indien lichamen van oorlogsslachtoffers worden aangetroffen dient een fysisch antropoloog op afroep beschikbaar te zijn. Daarnaast dienen de uitvoerders kennis te nemen van de internationaal geldende verdragen omtrent het aantreffen van oorlogsslachtoffers.

2.6 RISICOFACTOREN

De belangrijkste risicofactoren zijn enerzijds de fysieke veiligheid tijdens het opgraven van de zones. Hier gaat het om de technische bedreigingen door het gehanteerde materiaal (groot en klein), alsook de fysieke bedreigingen die kunnen optreden bij diepe kuilen, inkalvingen,... Een risicoanalyse opgemaakt met de aannemer en een veiligheidscoördinator proberen dergelijke dreigingen uit te sluiten door alternatieven en veiligheidsmaatregelen op te stellen.

Anderzijds kunnen ook de archeologische sporen bedreigd worden, dit in grote mate door de ligging en gebrek aan sociale controle wanneer er niet gewerkt wordt. Op dat vlak zal er voor gezorgd worden dat het een afgespoten werf is door middel van afgesloten verankerde herashekkens. Tevens zullen steeds belangrijke sporen afgedekt en onttrokken aan het oog worden, of afgewerkt op de dag zelf zodat ze geen slachtoffer kunnen worden van nachtelijk vandalisme. Hierbij wordt ook het weer gemonitord en eventuele maatregelen genomen.

Gezien de hoge verwachting aan munitie uit de Eerste Wereldoorlog, dient er rekening gehouden te worden met het aantreffen van (toxische) munitie. Deze gevaren bestaan voornamelijk uit het ontploffingsgevaar van onontplofte munitie en het vrijkomen van toxische gassen. In dit geval dient de politie verwittigt te worden en kan daarna beslist worden om de ontmijningsdienst (DOVO) te mobiliseren

2.7 RANDVOORWAARDEN

De grond wordt gescheiden afgegraven en gestockeerd naast de sleuf. Het dichten gebeurt op zo'n manier dat de originele bodemopbouw opnieuw bekomen wordt en dat de draagkracht van de bodem maximaal de draagkracht voorafgaand de start van het veldwerk benaderd. Indien nodig worden kwetsbare sporen afgedekt met waterdoorlatende doek. In het geval van het aantreffen van munitie worden steeds de richtlijnen van de CTE-deskundige, de politie en DOVO gevolgd.

2.8 ARCHEOLOGISCH ENSEMBLE

Het archeologisch ensemble bestaat uit het geheel van archeologische artefacten en onderzoeksdocumenten. Zowel het digitale als materiële ensemble zal, conform de CGP, tijdelijk bewaard worden in het depot van de afdeling archeologie van ABO nv te Gent. Na het beëindigen van de verwerking en het opleveren van de rapportering, zal het archeologisch

ensemble door de erkende archeoloog worden overgedragen aan de eigenaar, het erkende onroerenderfgoeddepot of de door de eigenaar bepaalde andere bewaarplaats (CGP 31.1). Dit zal in onderling overleg met de opdrachtgever gebeuren. De aangetroffen munitie dient overgeleverd te worden aan de ontmijningsdienst (DOVO). Indien oorlogsslachtoffers worden aangetroffen gelden de regels van de internationale verdragen.

3 KWALITEITSCONTROLE EN ONDERTEKENING

Naam	Functie	Handtekening	Datum
Didier Reyns	Director		14 juni 2017
Patrick Hambach	Director		14 juni 2017
Toon Moeskops	Business Unit Manager		14 juni 2017
Jan Coenaerts	Archeoloog/ Kwaliteitsverantwoordelijke		14 juni 2017

4 BIBLIOGRAFIE

4.1 LITERAIRE BRONNEN

Bogemans F., Baeteman C., 2006: Kaartblad 28: Veurne-Roeselare. Toelichtingen bij de quartairgeologische kaart van België – Vlaams gewest. Ministerie van de Vlaamse gemeenschap, afdeling Natuurlijke Rijkdommen en Energie, Brussel.

CadGIS 2017: Kadasterkaarten [online], http://ccff-test1.minfin.be/cadgisweb/?local=nl_BE (geraadpleegd op 10 oktober 2017).

Centrale Archeologische Inventaris: CAI 2017.

De Smaele B., Coenaerts J., Pype P., 2013. Sporen van Sapper Camp. Archeologische prospectie met ingreep in de bodem op de site De Vloei te Ieper (West-Vlaanderen), *Archeo Rapport 37*, Gent.

Dewilde M., 2011. Rapportage vondstmelding. Leopold III-laan Ieper (West-Vlaanderen), onuitgegeven rapport.

DOV Vlaanderen Bodemverkenner 2016: Topografische kaarten [online], https://www.dov.vlaanderen.be/portaal/?module=public-bodemverkenner#ModulePage (geraadpleegd op 10 oktober 2017)

Geopunt Vlaanderen 2017: Basiskaarten (Luchtfoto 2015, Stratenplan) [Online], http://www.geopunt.be/kaart (geraadpleegd op 10 oktober 2017).

Geopunt Vlaanderen 2017: Historische kaarten (Ferraris, Atlas van Buurtwegen, Vandermaelen, Popp) [Online], http://www.geopunt.be/kaart (geraadpleegd op 10 oktober 2017).

Geopunt Vlaanderen 2017: Bodem kaarten (Bodemtypes, Bodemgebruik, Bodemerosie, WRB Soil Units, Tertiaire formaties, Quartaire formaties) [Online], http://www.geopunt.be/kaart (geraadpleegd op 10 oktober 2017).

In Flanders Fields Kenniscentrum: luchtfoto's en militaire kaarten 2017.

Inventaris bouwkundige Erfgoed: IBE 2017.

Nationaal Geografisch Instituut (NGI): Topografische kaart (1:10.000), [Online],. www.ngi.be (geraadpleegd op 10 oktober 2017).

National Library of Scotland, 2017. British First World War Trench Maps 1915-1918 http://maps.nls.uk/view/101464627 (geraadpleegd op 10 oktober 2017).

Poelcapelle14-18 2017:http://poelcapelle14-18.be/ (geraadpleegd op 10 oktober 2017)

Van Ranst E & Sys C., 2000, *Eenduidige legende voor de digitale bodemkaarten van Vlaanderen (Schaal 1:20 000)*, Laboratorium voor bodemkunde, Universiteit Gent, Gent.